

**Kurzus kódja(i):** FLM-240  
MOZ-101  
OT-MMK-251

**Kurzus címe:** Egyetemes filmtörténet / Filmtörténet 1.

**Tanár neve:** Pápai Zsolt

**Kurzus időpontja, helye:** kedd 16:00-17:30 34

**Kurzus típusa:** előadás

**Kurzus leírása:** A kurzus során az egyetemes filmművészet főbb tendenciáit tekintjük át, elsősorban formatörténeti megközelítésben, azaz a vizuális stílus és az elbeszélésmód átalakulására, változásaira koncentrálnak, különösen nagy nyomatékkal vizsgálva a már a filmtörténet hajnalán megszülető klasszikus (vagy hollywoodi) elbeszélésmód alternatíváit. Az egyes témák nem feltétlenül másfélórások: lesznek olyanok, melyekkel többet, és lesznek, melyekkel kevesebbet foglalkozunk. Tankönyvként Kristin Thompson és David Bordwell A film története című munkáját ajánlom, a kurzus valamennyi témájához hasznos (Budapest, Palatinus, 2007.). A kötet az egyes témákhoz kapcsolódó nemzetközi – pontosabban: idegen nyelvű – szakirodalom terén is eligazítást nyújt, a kurzustematikában ugyanis kizárólag magyar nyelvű szakirodalmi tételek szerepelnek.

#### Témák

1. A filmművészet periodizációja. A film művészettörténeti előzményei. Technikatörténet: a camera obscurától a mozgóképig. A korai film jellemzői
2. A filmes elbeszélés kialakulása és az epikus konvenció megszilárdulása. Az ösműfajok
3. Avantgárd mozgalmak a húszas évek Európájában
4. A hangosfilm kezdetei, stílusváltozások, technikai fejlesztések. Realista tendenciák a harmincas–negyvenes években
5. Európa 1945 után. Az olasz neorealizmus és utóhatása a világfilmben
6. A modern szerzői film megszületése. Klasszikus vs. modern elbeszélésmód
7. A modern film formái és korszakai
8. Spiritualitás filmen. Bresson, Ozu, Tarkovszkij
9. Újhullámok Nyugat-Európában a hatvanas években
10. Megújuló filmművészet és újhullámok Kelet-Európában az ötvenes–hatvanas években
11. A hollywoodi film a klasszikus stúdiórendszer felbomlásától Új-Hollywood megszületéséig (1948–1975)
12. Formatendenciák a kortárs filmkultúrában. Slow Cinema, posztmodern és posztklasszikus film

**Kurzus teljesítésének követelményei:** Írásbeli teszt a félév végén. Ezt csak az a hallgató írhatja meg, aki előzőleg minimum 70%-os eredménnyel megold egy filmismereti tesztet. Kérem, aki nem tud járni az előadásra, az inkább ne vegye fel a kurzust, a minőségi érdemjegy megszerzéséhez ugyanis az órák látogatása kiváltképpen

---

ajánlott, úgyszólván kötelező.

---

**Kötelező / ajánlott filmek: 1. A filmművészet periodizációja. A film művészettörténeti előzményei. Technikatörténet: a camera obscurától a mozgóképig. A korai film jellemzői**

*Kötelező film:*

Ősfilmek (Muybridge, Edison) (rövid)

Lumière-tekercek (rövid)

Williamson: A kínai missziós telep megtámadása (rövid)

Porter: Az amerikai tűzoltó élete (rövid)

Griffith: Türelmetlenség

**2. A filmes elbeszélés kialakulása és az epikus konvenció megszilárdulása. Az ősműfajok**

*Kötelező film:*

Chaplin: Éjjel egykor (rövid)

Griffith: A magányos villa (rövid)

Griffith: A Pig Alley muskétásai (rövid)

Griffith: Csata Elderbush Gulchnál (rövid)

Méliès: Utazás a Holdba (rövid)

Keaton: Sherlock Jr. (rövid)

Stroheim: Gyilkos arany

**3. Avantgárd mozgalmak a húszas évek Európájában**

*Kötelező film:*

Clair: Felvonásköz (rövid)

Buñuel: Andalúzai kutya (rövid)

Kirsanoff: Ménilmontant (rövid)

Wiene: Doktor Caligari

Murnau: Az utolsó ember

Eisenstein: A Patyomkin páncélos

**4. A hangosfilm kezdetei, stílusváltozások, technikai fejlesztések. Realista tendenciák a harmincas–negyvenes években**

*Kötelező film:*

Carné: Ködös utak

Welles: Aranypolgár

**5. Európa 1945 után. Az olasz neorealizmus és utóhatása a világfilmben**

*Kötelező film:*

De Sica: Biciklitolvajok

Ray: Ének az útról

**6. A modern szerzői film megszületése. Klasszikus vs. modern elbeszélésmód**

*Kötelező film:*

Bergman: Persona

Antonioni: Nagyítás

---

## 7. A modern film formái és korszakai

*Kötelező film:*

Fellini: Az édes élet

Bresson: Zsebtolvaj

## 8. Spiritualitás filmen. Bresson, Ozu, Tarkovszkij

*Kötelező film:*

Tarkovszkij: Andrej Rubljov

Ozu: Tokiói történet

## 9. Újhullámok Nyugat-Európában a hatvanas években

*Kötelező film:*

Godard: Kifulladásig

Richardson: A hosszútávfutó magányossága

## 10. Megújuló filmművészet és újhullámok Kelet-Európában az ötvenes–hatvanas években

*Kötelező film:*

Wajda: Hamu és gyémánt

Forman: Fekete Péter

## 11. A hollywoodi film a klasszikus stúdiórendszer felbomlásától Új-Hollywood megszületéséig (1948–1975)

*Kötelező film:*

Penn: Bonnie és Clyde

Coppola: Apocalypse Now (2 és fél órás moziváltozat! – semmiképpen sem a „Redux”)

## 12. Formatendenciák a kortárs filmkultúrában. Slow Cinema, posztmodern és posztklasszikus film

*Kötelező film:*

J. és E. Coen: Fargo

Jarmusch: Paterson

---

### **Kötelező / ajánlott 1. A filmművészet periodizációja. A film művészettörténeti előzményei.**

**irodalom: Technikatörténet: a camera obscurától a mozgóképig. A korai film jellemzői**

Oxford Filmenciklopédia (ed. Nowell-Smith, Geoffrey). Budapest, Glória, 1998. pp. 6–23.

Méliès, Georges: Ördög és pokol (Önéletrajz-változatok). Filmvilág, 1995/2. pp. 33-37.

Gunning, Tom: Az attrakció mozija. A korai film, nézője és az avantgárd. In: A kortárs filmelmélet útjai (ed. Vajdovich Györgyi). Budapest, Palatinus, 2004. pp. 292–303.

Hevesy Iván: A némafilm egyetemes története 1895–1929. Budapest, Magyar Filmintézet, 1993. pp. 269–321.

### **2. A filmes elbeszélés kialakulása és az epikus konvenció megszilárdulása.**

---

### **Az ősműfajok**

- Gunning, Tom: Nonkontinuitás, kontinuitás, diszkontinuitás: a korai filmek műfajainak elmélete. In: A kortárs filmelmélet útjai (ed. Vajdovich Györgyi). Budapest, Palatinus, 2004. pp. 304–319.
- Wright, Will: A hatlövetű és a társadalom. In: A western (ed. Berkes Ildikó). Budapest, MFIFA, 1981. pp. 20–51.
- Bordwell, David: A klasszikus elbeszélésmód: a hollywoodi példa. In: Uő: Elbeszélés a játékfilmben. Budapest, Magyar Filmintézet, 1996. pp. 169–216.
- Hevesy Iván: A némafilm egyetemes története 1985–1929. Budapest, Magyar Filmintézet, 1993. pp. 87–159.
- Szalay Károly: A geg nyomában. Budapest, Magvető, 1972. pp. 11–68.
- Berkes Ildikó: A western. Budapest, Gondolat, 1986. pp. 157–313.
- Kovács András Bálint: A modern film irányzatai. Az európai művészfilm, 1950–1980. Budapest, Palatinus, 2005. pp. 231–254.
- Kömlödi Ferenc: Az amerikai némafilm. Budapest, Magyar Filmintézet, 1999. pp. 273–338.

### **3. Avantgárd mozgalmak a húszas évek Európájában**

- Eisner, Lotte H.: A démoni filmvászon. Budapest, Magyar Filmintézet–Filmvilág–Szellemkép, 1994.
- 80 éves a Metropolis. Metropolis-összeállítás. Metropolis, 2006/4.
- Kovács András Bálint: Metropolis, Párizs. Budapest, Képzőművészeti Kiadó, 1991. pp. 21–111.
- Szürrealizmus a filmművészetben. Budapest, MFIFA, 1972.
- Futurizmus és film. Metropolis 1997/4–1998/1. pp. 6–61.
- Kulesov, Lev: Filmművészet és filmrendezés. Budapest, Gondolat, 1985. pp. 70–73. és 86–98.
- Vertov, Dziga: Cikkek, naplójegyzetek, gondolatok. Budapest, MFIFA, 1973. pp. 128–145.
- Szergej Mihajlovics Eizenstein filmjei és filmelmélete. Metropolis 1998/3. pp. 6–164.
- Eizenstein: Montázs 1938. In: Eizenstein-tanulmányok (ed. Bárdos Judit). Budapest, Áron kiadó, 1998. pp. 151–184.
- Eizenstein: Montázsmódszerek. In: Uő: Forma és tartalom I–II. Budapest, MFIFA, 1964. I. kötet pp. 111–123.

### **4. A hangosfilm kezdetei, stílusváltozások, technikai fejlesztések. Realista tendenciák a harmincas–negyvenes években**

- Oxford Filmenciklopédia (ed. Nowell-Smith, Geoffrey). Budapest, Glória, 1998. pp. 211–274.
- Carringer, Robert L.: Az Aranypolgár készítése. Metropolis 2002/2. pp. 6–37.
- Bazin, André: A filmnyelv fejlődése. In: Uő: Mi a film? Budapest, Osiris, 1995. pp. 24–43.
- Bazin, André: A francia Renoir. In: Uő: Mi a film? Budapest, Osiris, 1995. pp. 227–254.

### **5. Európa 1945 után. Az olasz neorealizmus és utóhatása a világfilmben**

- Bazin, André: A neorealizmus esztétikája. In: Uő: Mi a film? Budapest, Osiris, 1995. pp. 367–464.

---

Lizzani, Carlo: Az olasz film története 1895-1979. Budapest, Gondolat, 1981. pp. 122–172.

Gregor, Ulrich – Patalas, Enno: A film világtörténete. Budapest, Gondolat, 1966. pp. 240–260., 337–348. és 361–386.

Casetti, Francesco: Filmelméletek 1945–1990. Budapest, Osiris, 1998. pp. 29–36.

Ophuls, Max: A felszín mélysége. Filmvilág, 2002/9–10–11–12. pp. 32–39., 40–44., 42–46., 44–47.

Bikácsy Gergely: Bolond Pierrot moziba megy. Budapest, Héttorony–Budapest Film, 1992. pp. 95–106.

## **6. A modern szerzői film megszületése. Klasszikus vs. modern elbeszélésmód**

Bordwell, David: A művészfilmes elbeszélésmód. In: Uő: Elbeszélés a játékfilmben. Budapest, Magyar Filmintézet, 1996. pp. 217–244.

Astruc, Alexandre: Egy új avantgarde születése: a kamera mint töltőtoll. In: Kép–Mozgókép–Kultúra. Fejezetek a filmesztétikából. Budapest, Múzsák, é.n. pp. 133–137.

Bazin, André: A filmalkotó személyiségéről. In: Uő: Mi a film? Budapest, Osiris, 1995. pp. 24–43.

Nánay Bence: Meghalt a szerző. Éljen a szerző! Metropolis, 2003/4. pp. 8–19.

Barthes, Roland: A szerző halála. In: Uő: A szöveg öröme. Budapest, Osiris, 2001. pp. 50–55.

Foucault, Michel: Mi a szerző. In: Uő: Nyelv a végtelenhez. Tanulmányok, előadások, beszélgetések. Debrecen, Latin Betűk, 2000. pp. 119–145.

Wollen, Peter: A szerzői elmélet. Metropolis, 2003/4. pp. 34–41.

Györffy Miklós: Ingmar Bergman. Budapest, Gondolat, 1976. pp. 72–85, 157–181.

Truffaut, François: A szerzők politikája. In: Truffaut: Önvallomások a filmről. Budapest, Osiris, 1996. pp. 67–74.

## **7. A modern film formái és korszakai**

Kovács András Bálint: A modern film irányzatai. Az európai művészfilm, 1950–1980. Budapest, Palatinus, 2005. pp. 79–228.

Schrader, Paul: A transzcendentális stílus a filmben. Ozu – Bresson – Dreyer. Budapest, Francia Új Hullám Kiadó, 2001. pp. 67–119.

Muhi Klára–Perlaki Tamás: Federico Fellini. Budapest, MFIFA–NPI, 1983. pp. 5–56.

## **8. Spiritualitás filmen. Bresson, Ozu, Tarkovszkij**

Sontag, Susan: A spirituális stílus Robert Bresson filmjeiben. In: Uő: A pusztulás képei. Budapest, Magvető, pp. 200–224.

Kovács András Bálint – Szilágyi Ákos: Tarkovszkij. Az orosz film Sztalkere. Budapest, Helikon, 1997. pp. 81–120.

Schrader, Paul: A transzcendentális stílus a filmben. Ozu – Bresson – Dreyer. Budapest, Francia Új Hullám Kiadó, 2001. pp. 25–64.

Berkes Ildikó: Kurosawa Akira. Budapest, Magyar Filmintézet, 1991. pp. 73–94.

Berkes Ildikó – Nemes Károly: A japán film világa. Budapest, Magyar Filmintézet, 1997. pp. 131–146.

---

### **9. Újhullámok Nyugat-Európában a hatvanas években**

- Bikácsy Gergely: Bolond Pierrot moziba megy. Budapest, Héttorony–Budapest Film, 1992. pp. 147–158., 173–218.
- Kovács András Bálint: Metropolis, Párizs. Budapest, Képzőművészeti Kiadó, 1992. pp. 121–207.
- Rugási Gyula: Tavaly Marienbadban. In: Kortársunk, a film (ed. Dániel Ferenc). Budapest, Múzsák, 1985. pp. 83–98.
- Vincze Teréz: Hosszú távon lázadó. A Dunánál, 2002. július. pp. 115–119.
- Nemes Károly: Tony Richardson. Budapest, MFIFA–NPI, é.n.

### **10. Megújuló filmművészet és újhullámok Kelet-Európában az ötvenes–hatvanas években**

- Oxford Filmenciklopédia (ed. Nowell-Smith, Geoffrey). Budapest, Glória, 1998. pp. 669–676.
- Pápai Zsolt: A historicizmus nyomorúsága és méltósága. Andrzej Wajda. A Dunánál, 2002. április. pp. 113–116.
- Kovács István: Az ő nemzedékük. A „lengyel filmiskola”. In: Uő: Robogás a nyárba. Írások a lengyel filmről. Pécs–Kecskemét, Jelenkor–Forrás, 1992. pp. 9–29.
- Ardai Zoltán: A macska nyolc éve. A csehszlovák „új filmről”. In: Tavasz és nyár között. A cseh és a szlovák „új hullám” antológiája (ed. Zalán Vince), Budapest, Budapest Film–Héttorony, 1990. pp. 5–17.

### **11. A hollywoodi film a klasszikus stúdiórendszer felbomlásától Új-Hollywood megszületéséig (1948–1975)**

- Biskind, Peter: Hollywood ostroma. Filmvilág, 2004/12. pp. 10–16.
- Pye, Michael – Myles, Linda: Mozi-fenegyerek. Budapest, Gondolat, 1983.
- Tarantino előtt (ed. Nagy Zsolt). Budapest, Új Mandátum, 2000.
- Pápai Zsolt: Hollywood Kis Nagy Embere (Arthur Penn). Filmvilág, 2010/12. pp. 26–29.
- Pápai Zsolt: Hollywoodi Reneszánsz. Formatörténet és európai hatáskapcsolatok a hatvanas–hetvenes években. Budapest: Gondolat, 2020. pp. 17–120., 505–516.

### **12. Formatendenciák a kortárs filmkultúrában. Slow Cinema, posztmodern és posztklasszikus film**

- Kovács András Bálint: A Semmi eltűnése. In: Uő: A film szerint a világ. Budapest, Palatinus, 2002. pp. 92–131.
- Király Jenő: A film második gyermekora (A mai tömegfilm fejlődéstendenciái). In: Uő: Frivol műzsa. A tömegfilm sajátos alkotásmódja és a tömegkultúra esztétikája. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 1993. pp. 772–783.
- Pápai Zsolt: Hollywoodi Reneszánsz. Formatörténet és európai hatáskapcsolatok a hatvanas–hetvenes években. Budapest: Gondolat, 2020. pp. 473–491.